

ΑΝΔΡΕΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ-ΝΟΥΤΑΡΟΥ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

Το θέμα που θα πραγματευθώ,<sup>1</sup> έχει, σε πληρέστερη διατύπωση, τον παρακάτω τίτλο: «Μέσα και κριτήρια για την επιλογή και την καλύτερη, κατά το δυνατό, παιδαγωγική μόρφωση των εκπαιδευτικών: η δεοντολογική άποψη».

Πριν αναπτύξω τις απόψεις μου, που είναι φυσικό να εκφράζονται προσωπικά πιστεύω για το τι θα έπρεπε να γίνει ώστε να διαλέγουμε τους καλύτερους από τους νέους που έρχονται στη Φιλοσοφική Σχολή να μάθουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, νομίζω πως είναι χρήσιμο να εξεταστεί το θέμα και από δυο άλλες απόψεις: την κοινωνική και τη στατιστική. Η κοινωνική ερμηνεία περιλαμβάνει μια ιδεαλιστική περιγραφή για το είδος του ανθρώπου που αντιπροσωπεύει, ως ένα σημείο, ο εκπαιδευτικός· η στατιστική μπορεί να δώσει αντικειμενικά στοιχεία για τον αριθμό των εκπαιδευτικών που εργάζονται στη χώρα μας, το επίπεδο όπου κινούνται, τον αριθμό των μαθητών —και άλλες πληροφορίες που μας βοηθούν να γνωρίσουμε την ελληνική πραγματικότητα.

Και πρώτα-πρώτα: πώς σκιαγραφείται ο εκπαιδευτικός, τι είναι στην πραγματικότητα; Ο εκπαιδευτικός, από κοινωνική άποψη, διαθέτει προσωπικότητα προσαρμοσμένη άνετα στη ζωή του σχολείου· και πιστεύει στην κοινωνική σημασία του ρόλου του. Είναι πλάστης ψυχών· αλλά αποβλέπει και στην ανάπτυξη του νου των μαθητών του· νιώθει ικανοποίηση όταν διαισθάνεται πως τα παιδιά, χάρη στη δική του επιρροή, έχουν αρχίσει να καταχτούνε γνώσεις και να σκέφτονται ή να δρουν (από μόνα τους) σωστά.<sup>2</sup> Γενικά χαιρέται για τις ανθρώπινες σχέσεις που του προσφέρει η

---

1. Πρόκειται για εισήγηση που έγινε στα Χανιά της Κρήτης στο Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο Κρήτης, από τις 13-18 Οκτωβρίου 1983. Το γενικό θέμα ήταν η Εκπαίδευση του Διδακτικού Προσωπικού.

2. Ηβ. G. Pighet, *Η τέχνη να διδάσκει*, μετάφρ. Ευάγγ. Πανέτσου, Αθήνα, 1954, ΙΚΑΡΟΣ, σελ. 15 κ.εξ.

συνεργασία του με τρεις ομάδες ανθρώπων: (α) τα παιδιά και τους εφήβους, (β) τους γονείς, και (γ) τους συναδέλφους του, με τους οποίους μοιράζεται τη ζωή του στο σχολείο και που συχνά συζητά μαζί τους τα προβλήματά του.

Στο αντίθετο άκρο είναι δυνατό να συναντήσουμε μια άλλη εικόνα εκπαιδευτικού. Αυτός έχει περίπου τις αντίθετες ιδιότητες: δεν είναι καλά προσαρμοσμένος και δεν χαίρεται τη ζωή στο σχολείο και, στην πιο ακραία περίπτωση, αισθάνεται την ανάγκη να φύγει από την δύσκολη αυτή ζωή. Δεν πιστεύει, υποτιμά ή και αμφιβάλλει πολύ για την κοινωνική σημασία της εργασίας του· δεν είναι ευχαριστημένος από αυτήν, δεν έχει καλές σχέσεις ή καμιά φορά έχει και κακές σχέσεις με τους γύρω του ανθρώπους — τους συναδέλφους του, τους γονείς, και τους μαθητές (που με πολύ λίγους από αυτούς μπορεί, συνήθως, να συνεννοηθεί).

Βέβαια και τα δυο παραδείγματα που φέραμε πριν είναι τελείως υποθετικά. Είναι «εικόνες» που σχηματίζονται μετά από αφαίρεση από την πραγματικότητα και είναι φανερό πως είναι πολύ γενικά. Έτσι, δεν είναι δυνατό να αντιπροσωπεύσουν εκατό τοις εκατό όλες τις πιθανές περιπτώσεις, όσες υπάρχουν, και όσες αγνοούμε ότι υπάρχουν. Είναι πιθανότατο, όμως, πως ανάμεσα στα δυο άκρα αυτού του φάσματος, είναι δυνατό να βρουν τη θέση τους όλες σχεδόν οι ξέχωρες προσωπικότητες εκπαιδευτικών. Θα μπορούσαμε επίσης να φανταστούμε πως έξω από τα όρια του φάσματος αυτού, υπάρχουν και δυο άλλες μικρές αλλά σημαντικές ομάδες ανθρώπων. Στην πρώτη ανήκουν οι μεγάλοι πρωτοπόροι φιλόσοφοι και παιδαγωγοί, που συχνά (όπως είναι γνωστό) έχουν δυσκολίες προσαρμογής στο περιβάλλον τους ή και το πρόβλημα της αποδοχής τους από τους συγχρόνους τους. Στη δεύτερη ομάδα, πάλι έξω από το τεχνητό αυτό φάσμα, είναι δυνατό να καταταγούν όλοι εκείνοι που τυχαία ή μοιραία βρέθηκαν στο επάγγελμα αυτό και δεν το αγαπούν. Αυτοί ή πρέπει να προσαρμοστούν ή να το εγκαταλείψουν για να ανακαλύψουν κάπου αλλού τον προορισμό τους και την προσωπική τους ευτυχία (και για το δικό τους το καλό και για το καλό των άλλων). Συνήθως το ξαναζύγισμα αυτό λύει το αδιέξοδο που έχει δημιουργηθεί στις ανθρώπινες σχέσεις αυτών των ατόμων. Η λύση δε που δίνεται από τους ίδιους ή που τους την προσφέρουν ευνοϊκότερες συνθήκες είναι, συνήθως, επιτυχημένη.

Είναι πιθανό ο πολύ νέος εκπαιδευτικός να περάσει, από τη φάση αυτή της σχετικά κακής προσαρμογής του στη ζωή του σχολείου τα πρώτα χρόνια, στο στάδιο της καλύτερης προσαρμογής του. Εδώ είναι δυνατό να

τον βοηθήσουν σημαντικά οι μεγαλύτεροι και πιο έμπειροι συνάδελφοί του, αν αντιλαμβάνονται το χρέος τους αυτό, στην περίπτωση που υπάρχει πνεύμα συναδελφικής αλληλεγγύης στον καθηγητικό σύλλογο ή και σε ξεχωριστά άτομα.

Μιλώντας για το ίδιο θέμα, αλλά από τη δική του οπτική γωνία, ο Ιρλανδός θεατρικός συγγραφέας Bernard Shaw, έχει πει τα εξής: «Εκείνος που κάνει για δάσκαλος θα ασκεί με επιτυχία το επάγγελμά του· εκείνος όμως, που δεν κάνει για δάσκαλος θα γίνει καθηγητής στη Μέση Παιδεία και θα επιτύχει εκεί. Εκείνος που δεν κάνει για καθηγητής», συνεχίζει ο Bernard Shaw, «θα γίνει καθηγητής Πανεπιστημίου, και θα επιτύχει εκεί. Αν όμως δεν κάνει ούτε για καθηγητής Πανεπιστημίου, τότε θα γίνει πολιτικός και ασφαλώς θα επιτύχει εκεί».<sup>3</sup> Θάπρεπε να δεχθούμε πως η κάπως ιδιόρρυθμη αυτή άποψη του Bernard Shaw φέρνει στο φως ένα κομμάτι από την πραγματικότητα της δουλειάς μας, ή, καλύτερα, των ανθρώπων της δουλειάς μας.

Είτε τα πράγματα έχουν έτσι είτε αλλιώς, θα μπορούσε κανείς να αντιστρέψει τη διατύπωση αυτή και να ισχυριστεί το αντίθετο, μια και δεν είναι βέβαιο πως οι ιδέες του Bernard Shaw είναι πάντοτε εκατό τοις εκατό σωστές. Ο Shaw εδώ μοιάζει να κάνει κάποια αξιολόγηση, έτσι όπως διατυπώνει τη σκέψη του. Αλλά, πολύ συχνά, ο δάσκαλος κάνει πιο σημαντική δουλειά από τον καθηγητή της Μέσης Εκπαίδευσης, επειδή στο διάστημα μιας ολόκληρης ζωής θα διδάξει μεγάλο αριθμό μαθητών που συχνά μένουν με αυτή μόνο τη μόρφωση, για όλη τους τη ζωή. Οπωσδήποτε, σε αυτήν ακριβώς τη μόρφωση των πρώτων έξι χρόνων θα στηριχθούν, για να πάνε πιο πάνω. Το ίδιο ισχύει και για τον καθηγητή της Μέσης Εκπαίδευσης. Και αυτός επιτελεί σημαντικότερο έργο, μια και είναι αλήθεια πως η μέση παιδεία είναι η σπονδυλική στήλη της γενικής εκπαίδευσης του κάθε ανθρώπου. Τελευταίος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικός για τούτο τον λόγο, έρχεται ο καθηγητής του Πανεπιστημίου — που βέβαια εκπαιδεύει μικρότερο αριθμό ατόμων· η επίδρασή του όμως πάνω στα λίγα αυτά, συγκριτικά, άτομα είναι σημαντική, μια και τους καταρτίζει στο επάγγελμα που θα ασκήσουν σε όλη τους την υπόλοιπη ζωή. Παραμένει όμως το γεγονός πως,

3. Και ο επιτυχημένος πολιτικός, Παιδεία (στην πλατιά έννοια) ασκεί. Αλλά σε ολόκληρο λαό, προσπαθώντας να καλύτερέψει τις υλικές και τις άλλες συνθήκες της ζωής του λαού που ανήκει.

χωρίς μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, ιδιαίτερες ικανότητες, και τις κατάλληλες ευκαιρίες — δεν αξιοποιείται όσο θάπρεπε, για τον ειδικό πια επιστήμονα, η προσφορά αυτή των πανεπιστημιακών του δασκάλων. Βέβαια, υπάρχουν πολλές διαφορετικές απόψεις και για το πρόβλημα αυτό.

\* \* \*

Έτσι φτάνουμε, σιγά-σιγά, στη στατιστική άποψη για τον εκπαιδευτικό.

Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά δεδομένα, που δημοσιεύθηκαν το 1982 και που τα έχουμε αυτήν τη στιγμή στη διάθεσή μας (αφορούν δε το 1978-79) η εικόνα που δίνεται είναι η εξής:

Στα Νηπιαγωγεία μας εργάζονται 5.821 νηπιαγωγοί σε 5.248 δημόσια και 573 ιδιωτικά Νηπιαγωγεία.<sup>4</sup> Το σύνολο των παιδιών προσχολικής ηλικίας που πηγαίνουν σ' αυτά είναι 137.146, από τα οποία τα 66.432 είναι κορίτσια,<sup>5</sup> και τα 70.714 αγόρια.

Στα Δημοτικά μας σχολεία εργάζονται συνολικά 35.750 εκπαιδευτικοί· 18.716 είναι δάσκαλοι και 17.034 δασκάλες.<sup>6</sup> Εδώ πηγαίνουν 922.698 παιδιά από τα οποία 478.021 είναι αγόρια και 444.677 είναι κορίτσια.

Στη δευτεροβάθμια (μέση) γενική εκπαίδευση ο αριθμός των εκπαιδευτικών είναι συνολικά 15.597. Από αυτούς οι καθηγητές είναι 5.914 και οι καθηγήτριες 9.683.<sup>7</sup> Σε αυτούς πρέπει να προσθέσουμε 475 εκπαιδευτικούς και των δύο φύλων που εργάζονται σε ιδιωτικά ημερήσια γυμνάσια. Έτσι το σύνολο των εκπαιδευτικών της Μέσης γίνεται 16.072.

Το σύνολο των μαθητών που παρακολουθούσαν τα Γυμνάσια στη χώρα μας το 1978-79 ήταν 378.703 από τους οποίους αγόρια 197.557 και κορίτσια 181.146.<sup>8</sup>

Στα Λύκεια πήγαιναν συνολικά 206.427 μαθητές από τους οποίους 101.008 αγόρια και 105.419 κορίτσια.

Έτσι το σύνολο των μαθητών, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αν προσθέσουμε Γυμνάσια και Λύκεια, γίνεται 585.130· από αυτούς ο αριθμός

4. Δες Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική της Εκπαίδευσης, 1978-79*, Αθήνα, 1982, στη σελ. 40, πίνακας Π.

5. Έ.α., στη σελ. 28, πίνακας 5.

6. Έ.α., στη σελ. 84, πίνακας 25.

7. Έ.α., στη σελ. 113, πίνακας 42.

8. Έ.α., στη σελ. 98, πίνακας 31.

296.565 αντιπροσωπεύει τα αγόρια και ο αριθμός 286.565 αντιπροσωπεύει τα κορίτσια.

Στην Ανώτατη Εκπαίδευση το διδακτικό προσωπικό όλων των Πανεπιστημίων στη χώρα μας ήταν 6.344 καθηγητές, υφηγητές κλπ. Ο αριθμός του συνόλου των φοιτητών και φοιτητριών ήταν 95.899.

Αναφέρουμε όλα αυτά τα στοιχεία για να σχηματίσουμε αντικειμενική εικόνα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Εκείνο όμως που κύρια ενδιαφέρει αυτή τη στιγμή είναι ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών κάθε βαθμίδας. Σύμφωνα λοιπόν με τα στατιστικά στοιχεία που ανέφερα πιο πάνω, έχουμε το 1978-79:

Νηπιαγωγούς	5.821
Δασκάλους	35.750
Καθηγητές Μέσης	16.072
Καθηγητές Πανεπιστημίων	6.344
	<hr/>
Σύνολο	63.987
	<hr/> <hr/>

Υπάρχουν λοιπόν συνολικά 63.987 εκπαιδευτικοί που διδάσκουν σε όλες τις βαθμίδες. Το σύνολο των εκπαιδευομένων ατόμων φτάνει τον αριθμό 1.644.974.

Παρατηρώ πως ο τελευταίος αυτός αριθμός θα έπρεπε να αυξηθεί. Γιατί έχουμε επίσης 125.039 αγόρια και κορίτσια στη Μέση, Τεχνική και Εκκλησιαστική Εκπαίδευση,<sup>9</sup> 20.319 σπουδαστές στην ανώτερη Τεχνική, Επαγγελματική και Εκκλησιαστική Εκπαίδευση,<sup>10</sup> 33.661 μαθητές στη Μουσική Εκπαίδευση (Ωδεία κλπ. σχολές)<sup>11</sup> και 3.576 ανάπηρα και καθυστερημένα παιδιά στην Ειδική Εκπαίδευση.<sup>12</sup> Έτσι το σύνολο εκείνων που μορφώνονται στη χώρα μας, ήταν το 1978-79, 1.827.569 άτομα, περίπου.<sup>13</sup>

9. Έ.α., στη σελ. 142.

10. Έ.α., στη σελ. 258, πίνακας 112.

11. Έ.α., στη σελ. 285, πίνακας 137.

12. Έ.α., στη σελ. 290, πίνακας 142.

13. Ο ακριβής αριθμός του συνολικού πληθυσμού μας υπολογίζεται σε 9.200.000 άτομα, περίπου.

Μια γρήγορη ματιά στις δαπάνες για την παιδεία:

Το σύνολο των δαπανών το 1978 ήταν 30.093.024.000 δραχμές. Από αυτά τα χρήματα 1.355.546.000 πήγαν για την προσχολική εκπαίδευση, 11.293.024.000 για τη δημοτική, 8.349.505.000 για τη Μέση γενική, 2.391.607.000 για τη Μέση τεχνική επαγγελματική, 227.704.000 για την Ανώτερη γενική (Ακαδημίες κλπ.), 856.959.000 δρχ. για την ανώτερη τεχνική-επαγγελματική, 5.467.441.000 για την ανώτατη και 156.238.000 για τη Μουσική εκπαίδευση.<sup>14</sup>

Χωρίς αμφιβολία όλες αυτές οι δαπάνες για την παιδεία έχουν στο με-  
ταξύ αυξηθεί.

\* \* \*

Όλα τα αντικειμενικά δεδομένα που έδωσα παραπάνω παρουσιάζουν ενδιαφέρον και κάθε ένα συμβάλλει (με τον τρόπο του) στην καλύτερη λειτουργία της εκπαίδευσης στη χώρα μας. Πιστεύω όμως πως το σύνολο της δύναμης των εκπαιδευτικών (που διδάσκει σε όλες τις βαθμίδες στη χώρα μας), κάπου 63 με 64.000, ίσως πολυαριθμότεροι σήμερα, είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας γιατί από αυτόν εξαρτάται η ποιότητα της εκπαίδευσης που προσφέρεται.

Κατά συνέπεια πρέπει να ενδιαφερθούμε ιδιαίτερα για την καλύτερη δυνατή επιλογή τους —να ξέρουμε πώς και με τι κριτήρια θα διαλεχτούν— να τους δοθεί η ανάλογη εκπαίδευση αλλά και η αναγκαία πραχτική εξάσκηση, να εξασφαλιστεί ο έγκαιρος διορισμός τους, ώστε να μην χαθεί πολύτιμος χρόνος και να χρησιμοποιηθούν στην ώρα τους, να συνεχίσουν να επιμορφώνονται και να αναπτύσσονται στον κλάδο τους, σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Νομίζω πως είναι φανερό πως ο εκπαιδευτικός, είτε είναι καθηγητής Πανεπιστημίου, είτε είναι καθηγητής στο Λύκειο ή το Γυμνάσιο είτε είναι δάσκαλος στο δημοτικό, είτε νηπιαγωγός, πιάζει και θα παίζει μεγάλο ρόλο στην εξέλιξη και πρόοδο του λαού μέσα στον οποίο ζει και δρα. Και γι' αυτόν τον λόγο νομίζω πως πρέπει να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον όλων μας, είτε ανήκουμε στην ακαδημαϊκή κοινότητα, είτε ανήκουμε στο Υπουργείο Παιδείας, είτε απλώς είμαστε πολίτες αυτού του τόπου —γο-

14. Έ.α., στη σελ. 296, πίνακας 149.



νείς ή κηδεμόνες. Πρέπει δηλ. ο εκπαιδευτικός σαν εκπαιδευτικός και σαν άνθρωπος, να συγκεντρώσει το ενδιαφέρον όλων εκείνων που κυβερνούν, κυβερνήσαν ή θα κυβερνήσουν τη χώρα και το Έθνος μας. Γιατί η θετική προσφορά του είναι βασικός παράγοντας στον πολιτισμό και τον εκσυγχρονισμό μας, ιδιαίτερα όταν οι άλλοι λαοί έχουν γοργότερο ρυθμό στην εξέλιξή και την πρόοδό τους.

Πέρα από το γεγονός ότι σε μας τουλάχιστο, το δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο έχουν προκαθορισμένο το πρόγραμμα και το είδος των μαθημάτων που διδάσκονται σ' αυτά, γεγονός είναι πως τώρα: 1. υπάρχουν πολλές βελτιώσεις που αφορούν τα βιβλία, 2. γίνεται καλή χρήση μεταφράσεων στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και 3. έχουν προωθηθεί πολλές αξιοσημείωτες αλλαγές. Τα επαγγελματικά πάλι σχολεία προσφέρουν, όπως όλοι γνωρίζουν, πολύ διαφορετικά μαθήματα ή πραχτική εξάσκηση. Έτσι τα καθήκοντα και η εργασία του εκπαιδευτικού έχει γίνει σε πολλά σχολεία ολοένα πιο πολύπλοκη, ενώ, παράλληλα, και η Πολιτεία και οι γονείς έχουν περισσότερες απαιτήσεις και από τους μαθητές και από τους δασκάλους. Παρουσιάζεται λοιπόν αρκετά συχνά το φαινόμενο μιας έντασης στις σχέσεις αυτές, άγχος και αγωνία ή και το αίσθημα της καταπίεσης και στις τέσσερις αυτές ομάδες.

Και οι Φιλοσοφικές Σχολές και οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες καταβάλλουν φιλότιμες προσπάθειες να δεχθούν σπουδαστές και σπουδάστριες με ικανότητες και με ιδιαίτερη κλίση και αγάπη στο επάγγελμα που διάλεξαν, που προϋποθέτει ιδιαίτερη έφεση για τη διδασκαλία γνώσεων σε παιδιά (επειδή βέβαια αυτό είναι το κριτήριο με το οποίο αξιολογούμε την επίδοση του εκπαιδευτικού). Τούτο δεν σημαίνει με κανένα τρόπο πως υποτιμούμε την αξία της επιστήμης αλλά, όταν το σύνολο του αριθμού των εκπαιδευόμενων στη χώρα μας φτάνει το 1.644.974 περίπου άτομα, το κριτήριο της μετάδοσης γνώσεων ή της εμπέδωσης δεξιοτήτων είναι φυσικό να θεωρηθεί σημαντικό. Και 63.987 εκπαιδευτικοί ή και παραπάνω παρέχουν αυτές τις γνώσεις ανάλογα με την ειδικότητά τους καθένας, καλύπτοντας με τη διδασκαλία τους μια συγκεκριμένη επιστήμη, που ασφαλώς πρέπει να γνωρίζουν άριστα, είτε διδάσκουν Μαθηματικά, Φιλολογία, Ιστορία (ή ο,τι άλλο), από Θεατρολογία μέχρι Ναυσιπλοΐα ή Λογιστικά. Δεν είναι δυνατό να αναφέρω όλες τις επιστήμες ή τις γνώσεις που διδάσκονται σε τόσα διαφορετικά σχολεία ή σχολές, και σε τόσο διαφορετικά επίπεδα, αλλά είναι αυταπόδεικτο πως και η κατοχή μιας επιστήμης ή τέχνης και η ικανότητα της μετάδοσής της είναι πράγματι ουσιαστική για όλους.

Ποιοι όμως είναι εκείνοι που έχουν τις ικανότητες, εγγενείς ή επίκτητες, που θα τους κάνουν καλούς δασκάλους; Η επιλογή αυτή είναι τόσο δύσκολη όσο είναι το να προβλέψει κανείς ποια και πόσα από τα παιδιά των έξι χρονών που έρχονται στην α' δημοτικού διαθέτουν το δώρο κάποιας ιδιοφυΐας. Βέβαια είναι αρκετά πιθανό μια συνέντευξη που θα φέρει στο φως το είδος της προσωπικότητας που διαθέτει ο υποψήφιος εκπαιδευτικός να βοηθήσει ή να καλυτερέψει την επιλογή αυτή. Μια επιτροπή από ειδικούς εξεταστές που θα έβλεπε τους μελλοντικούς δασκάλους σε μια προφορική εξέταση ή συνέντευξη, θα σχημάτιζε ίσως καλύτερη εικόνα γι' αυτούς —γιατί, για την ώρα, αυτό που βλέπουμε από αυτούς είναι διάφορες κόλλες ή γραπτά που τις έχουν γεμίσει με απαντήσεις σε διάφορα μαθήματα. Αλλά έτσι τους διαλέγουμε σαν μελλοντικούς σπουδαστές —φοιτητές ή φοιτήτριες— όχι σαν δασκάλους. Γνωρίζουμε, ενμέρει, μερικές από τις επιδόσεις ή τις κλίσεις τους. Αλλά αγνοούμε, σχεδόν εκατό τοις εκατό, το είδος της προσωπικότητας που διαθέτουν και που μπορεί να τους οδηγήσει στην επιτυχία αλλά και στην οδυνηρή αποτυχία στο δύσκολο επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Έτσι και πάλι πέφτουμε στην παρομοίωση του φάσματος. Στο ένα άκρο είναι όλοι εκείνοι που πιστεύουν πως ο δάσκαλος «γεννιέται» και δεν «γίνεται» —και εδώ βέβαια μπορεί ίσως να αναφέρει κανείς τον σχολαστικό που ξύπνησε ένα πρωί και πήγε σε κάποιο μαιευτήριο για να μάθει πόσα μωρά είχαν γεννηθεί που είχαν τις ικανότητες να γίνουν δάσκαλοι!— και φτάνουμε στο άλλο άκρο: εκεί όπου υπάρχουν άλλοι που νομίζουν, σωστά ή λάθος, πως αρκεί να πάρεις και τον πιο ακατάλληλο για δάσκαλο και να τον περάσεις μέσα από διάφορες εμπειρίες, διδασκαλίες και εξετάσεις, για να φτιάξεις, στο τέλος αυτής της πορείας, έναν ικανό δάσκαλο. Εξακολουθώ να νομίζω πως το πρόβλημα ήταν, και θα παραμένει για πολύ καιρό, άλυτο. Το μόνο που μπορεί κανείς να κάνει είναι να αφήσει ανοιχτό και ελεύθερο τον δρόμο σε όλους εκείνους που διάλεξαν αυτό το επάγγελμα. Και την επιλογή —σκληρή και μιά φορά— την κάνει η ίδια η ζωή, η σχολική και η άλλη.

Όπως είναι γνωστό, τα καθήκοντα του εκπαιδευτικού ποικίλλουν ανάλογα με την ηλικία, τις ικανότητες και τις κλίσεις των μαθητών. Η δουλειά στο Νηπιαγωγείο ή τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι πολύ διαφορετική από εκείνη που γίνεται στην σ' δημοτικού. Η διαφορετική ηλικία και οι διαφορετικές ικανότητες των παιδιών, που αρχίζουν να ξεχωρίζουν έντονα, απαιτούν από τον δάσκαλο τη χρήση διαφορετικών μεθόδων διδασκαλίας και τη χρήση διαφορετικών κειμένων. Η ύλη που διδάσκει πρέπει

να προσαρμόζεται στα παιδιά, όπου τούτο είναι εφικτό, έστω και αν χρειαστεί παραπάνω κόπος και προσπάθεια. Την διδακτική πρέπει να την κάνει με τέτοιο τρόπο, ώστε όσοι μαθαίνουν με αργό ρυθμό να μπορούν να απομνημονεύουν το μάθημα, ενώ, συγχρόνως, και εκείνοι που μαθαίνουν γρήγορα και είναι πιο ικανοί, να πιέζονται όσο πρέπει για να αποδώσουν. Μια από τις απόψεις που νομίζω πως πρέπει να υποστηρίξω εδώ είναι η ανάγκη να προστεθούν μαθήματα και στη θεωρητική κατάρτιση των μελλοντικών δασκάλων αλλά και στην πρακτική τους εξάσκηση, όπου να παίρνεται σοβαρά υπόψη η φύση των καθηκόντων αυτών. Η άποψη αυτή περιλαμβάνει και τα καθήκοντα των μελλοντικών δασκάλων και τα καθήκοντα των καθηγητών, που είναι ανάγκη να γνωρίζουν θεωρητικά και να έχουν εκπαιδευτεί πρακτικά, στα προβλήματα που έχει η διδακτική μέσα στην τάξη, διδάσκοντας μέσα στο σχολείο, σαν φοιτητές, πριν ακόμα πάρουν το πτυχίο τους.

Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει πως η διδασκαλία των μαθητών μέσα στα σχολεία είναι μια μονοδιάστατη εξελικτική πορεία· η ιδέα αυτή θεμελιώνεται στο αξίωμα πως, όλοι οι εκπαιδευτικοί, βασικά, εκτελούν την ίδια εργασία, εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς και πρέπει να απολαμβάνουν την ίδια ισότητα στην εκτίμηση των μελών της κοινωνίας.

Κανείς δεν νομίζω πως μπορεί να αμφιβάλλει γι' αυτό το τελευταίο. Αλλά εδώ υπάρχουν δυο διαφορετικά κοινωνικά κριτήρια (που θεμελιώνονται σε διαφορετικό είδος εκπαιδευτικής φιλοσοφίας) για την επιτυχία των σχολείων σε οποιαδήποτε χώρα. Το πρώτο κριτήριο είναι η ομοιομορφία: να παρέχονται ίσες γνώσεις σε όλους, να δημιουργείται ο ίδιος περίπου τύπος ανθρώπου, σύμφωνα με το συνειδητό κοινωνικό πρότυπο που επικρατεί, να σκέφτονται όλοι περίπου με τον ίδιο τρόπο —όπως στην Αρχαία Σπάρτη ή, ίσως, και στη σύγχρονή μας Ιαπωνία, παρά τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα δυο αυτά συστήματα εκπαίδευσης. Το δεύτερο κριτήριο για την αξία ενός σύγχρονου σχολικού συστήματος είναι όχι τόσο η άψογη λειτουργία του, όσο οι διαφορετικές προσωπικότητες και οι διαφορετικές ικανότητες που αναπτύσσονται μέσα στην φαινομενικά εξωτερική ομοιομορφία —με κριτήριο την δημιουργικότητα του κάθε ατόμου— και την ευκαιρία για κοινωνική προσφορά.

Αν δεχθούμε την πρώτη άποψη, τότε τα σχολεία μοιάζουν με εργοστάσια, και οι μαθητές μοιάζουν με «τυποποιημένα ανθρώπινα προϊόντα». Και όσο καλύτερα «άτομα» του ίδιου τύπου παράγουμε, τόσο καλύτερο θεω-

ρείται το εκπαιδευτικό σύστημα· και ο δάσκαλος που το υπηρετεί θα μπορούσε να ήταν οποιοσδήποτε —αλλά όχι ένας δάσκαλος που να μπορεί να σκέφτεται και να αποφασίζει μόνος του, πάνω στη φύση της δουλειάς του.

Αν δεχθούμε τη δεύτερη άποψη, τότε τα σχολεία γίνονται σαν κήποι όπου καλλιεργούνται διαφορετικά δέντρα, από διαφορετικούς κηπουρούς, με διαφορετικής ποιότητας καρπούς κάθε φορά. Βέβαια είμαι πρόθυμος να δεχθώ πως και οι δυο αυτές εικόνες δεν δίνουν, ούτε είναι δυνατό να δώσουν, το βάθος του προβλήματος. Μονάχα το περιγράφουν εξωτερικά, σε πολύ αδρές γραμμές. Οπωσδήποτε χρειάζεται πολύ μεγαλύτερη ανάπτυξη.

\* \* \*

Ερχόμαστε τώρα σε μια άλλη δυσκολία: ας φανταστούμε, για μια στιγμή, ότι διαλέξαμε με τον α ή β τρόπο τους πιο ικανούς από τους υποψήφιους που ήρθαν να σπουδάσουν εκπαιδευτικοί. Τι είδους εκπαίδευση θα τους δώσουμε; Και εδώ βέβαια υπάρχουν πολλές απαντήσεις· επιτρέψτε μου να αποσαφηνίσω τη δική μου θέση.

Είναι σχεδόν βέβαιο πως τα προσόντα και οι ικανότητες για να γίνει κανείς καλός ή άριστος εκπαιδευτικός, όπως και η αναγκαία άσκηση και προετοιμασία με ειδικές σπουδές, δεν κάνουν από μόνες τους έναν Δάσκαλο. Η προσωπικότητα που διαθέτει ο υποψήφιος εκπαιδευτικός, ο χαρακτήρας του, η συναίσθηση των υποχρεώσεών του προς τους μαθητές του και το κοινωνικό σύνολο, έχουν την ίδια αν όχι μεγαλύτερη σημασία, όσο και οι ειδικές και απαραίτητες γνώσεις, επιστημονικές και άλλες, που θα χρησιμοποιεί όπως εκτελεί την εργασία του, ώρα την ώρα, μέρα τη μέρα.

Αντιμετωπίζουμε λοιπόν και στο σημείο αυτό ένα δύσκολο πρόβλημα· γιατί η επιστήμη δεν γνωρίζει σήμερα πολλά πράγματα για τη διάπλαση του χαρακτήρα· και φαίνεται πως όσα γνωρίζει δεν είναι αρκετά ώστε να μπορούμε να κατευθύνουμε το άτομο στο σωστό δρόμο. Η συναίσθηση των υποχρεώσεων προς το κοινωνικό σύνολο π.χ., δεν παύει να είναι μια προσωπική επιλογή, που επηρεάζεται από τον τρόπο ανατροφής, από την οικογένεια, από τα παραδείγματα που βλέπει το παιδί ή ο νέος γύρω του, από το είδος της ζωής που έχει υιοθετήσει ο α ή ο β λαός, με άλλα λόγια, από πολύ περισσότερους παράγοντες από όσους είμαστε σε θέση κάθε φορά να ελέγξουμε.

Ξαναγυρίζω στο προηγούμενο θέμα. Ο καλός εκπαιδευτικός πρέπει χωρίς καμιά αμφιβολία να κατέχει σε βάθος την ύλη που έχει να μεταδώσει και να έχει τις επαγγελματικές και πραχτικές ικανότητες να διδάξει το μάθημα της ειδικότητάς του σε παιδιά διαφορετικής ηλικίας, με διαφορετικές ικανότητες στο να μάθουν, διαφορετικές κλίσεις, διαφορετική ικανότητα για αφομοίωση της ύλης και διαφορετικό επίπεδο γνώσεων. Αλλά κάθε μαθητής έχει και άλλη προσωπική ιστορία: ανήκει σε ορισμένο περιβάλλον, οικογενειακό, κοινωνικό· ήταν άλλος, αν συγκριθεί με την τωρινή του κατάσταση και τον χαρακτήρα που έχει αποκτήσει μέσα από τις προηγούμενες εμπειρίες του. Ο καλός εκπαιδευτικός, όμως, χρειάζεται να έχει και τις ικανότητες για να παίξει τον ρόλο του έξω από την σχολική τάξη, μέσα στην πλατύτερη εσωτερική ζωή του σχολείου. Και βέβαια είναι ανάγκη να αναπτύξει ικανοποιητικές σχέσεις και με τους γονείς των μαθητών και με το κοινωνικό περίγυρο. Είναι άραγε τόσο βέβαιο πως οι γνώσεις που αποχτά σαν σπουδαστής εξασφαλίζουν ή αναπτύσσουν αυτές τις ικανότητες;

Έρευνες που έχουν γίνει εδώ επισημαίνουν το γεγονός πως τα προσόντα των εκπαιδευτικών, η επαγγελματική πείρα και τα χρόνια προϋπηρεσίας, δεν είναι πάντοτε οι βασικοί συντελεστές για την επιτυχία ενός εκπαιδευτικού στη ζωή του σχολείου. Κατά τους ερευνητές έχουν βέβαια και αυτά τη σημασία τους· αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, ο αποφασιστικός παράγοντας που εξασφαλίζει την επιτυχία είναι: η ποιότητα, ο χαρακτήρας, τα προσωπικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου. Δυσ το ίδιο καλοί επιστήμονες θα αποτύχουν ή θα επιτύχουν, ανάλογα με τον χαρακτήρα τους ή την προσωπικότητα που διαθέτουν. Και η διδασκαλία ακόμα ενός μαθήματος περνάει μέσα από την προσωπικότητα εκείνου που το διδάσκει.

Σήμερα υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα μαθήματα στα οποία καταρτίζεται ο υποψήφιος εκπαιδευτικός στο Πανεπιστήμιο ή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ή όπου αλλού σπουδάζει το μελλοντικό του επάγγελμα, και σε όλα εκείνα που θα του ζητήσουν να διδάξει όταν θα διοριστεί στο σχολείο. Και εδώ, βέβαια, οι απόψεις δίστανται. Αλλά το αποτέλεσμα, αν αγνοήσουμε αυτή την πραγματικότητα μέσα στη ζωή του σχολείου, είναι το εξής: Ακόμα και αν όσα αγνοεί ο εκπαιδευτικός είναι το ένα τέταρτο του συνόλου των μαθημάτων που θα διδάξει, δεν προλαβαίνει να καλύψει ικανοποιητικά το κενό αυτό στις γνώσεις του. Έτσι έχει αισθήματα ανασφάλειας, ζητά την εκτέλεση εύκολων καθηκόντων από την τάξη του ή δίνει εργασία μέσα στην τάξη ή και για το σπίτι — ακατάλληλη. Δεν είναι



σε θέση να βοηθήσει τα παιδιά, μια και ο ίδιος δεν ξέρει, δεν μπορεί να τα βοηθήσει να νιώσουν τι ακριβώς διδάσκει, και να επιτύχει να το αφομοιώσουν και να το μάθουν, αποχτώντας τις αναγκαίες γνώσεις ή δεξιότητες.

Βέβαια οι στατιστικές ανέφεραν πως ένας μόνο στους δέκα εκπαιδευτικούς παρουσίαζε αυτή την εικόνα. Αλλά το αποτέλεσμα ήταν: η μονομερής χρησιμοποίηση του βιβλίου (κο πιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται), λέει σωστά το ελληνικό γνωμικό), οι περιορισμένες ερωτήσεις που απαιτούν σχεδόν μονοσύλλαβες απαντήσεις — η ανικανότητα να ξεκινήσει από την ερώτηση ενός μαθητή και να αναπτύξει πλατιά ένα θέμα ή πρόβλημα που υπάρχει, και η τάση να χρησιμοποιείται μια προκαθορισμένη και στενή μέθοδος διδασκαλίας, που βοηθάει τον διδάσκοντα να παραμείνει σε ένα περιορισμένο αλλά σίγουρο έδαφος γνώσεων — σε ένα στενό αλλά σίγουρο μονοπάτι.

Τα τελευταία χρόνια αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η αξία που έχει το να στηρίζεται πλατιά η προετοιμασία του μελλοντικού εκπαιδευτικού σε όσα θα μάθει στα παιδιά, στο σχολείο.

\* \* \* \*

Είχα την τύχη να γνωρίσω σαν μαθητής έναν αξιόλογο καθηγητή των Μαθηματικών. Ο άνθρωπος αυτός που ήταν διευθυντής σε Πρακτικό Λύκειο επηρέασε θετικά την στάση πολλών μαθητών του προς τα Μαθηματικά. Χιλιάδες νέα παιδιά είχαν επηρεαστεί από την προσωπικότητά του και είχε επηρεάσει, στις σχέσεις τους προς τις θετικές επιστήμες και στην εκλογή του μελλοντικού τους επαγγέλματος, μεγάλο αριθμό μαθητών του. Ο αντίθετος τύπος καθηγητή θα επηρέαζε αρνητικά τα παιδιά στη στάση τους προς το μάθημα τούτο. Κατά συνέπεια είναι ανάγκη τα Μαθηματικά — όπως και κάθε άλλο μάθημα — να διδάσκονται, όχι απλώς σαν μαθήματα ρουτίνας, αλλά να διδάσκονται πολύ καλά, άριστα. Έτσι όλοι οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να μάθουν Μαθηματικά ή ο,τι άλλο, κάτω από την επιρροή καλά καταρτισμένων και ενθουσιωδών εκπαιδευτικών που θα γνωρίζουν άριστα τον τομέα τους, αλλά θα τον διδάσκουν και με ζήλο και πίστη στην αξία του. Είναι φανερό πως αν η μεγάλη πλειονοψηφία των εκπαιδευτικών που αποτελούν το διδακτικό προσωπικό, «διαθέτουν ενθουσιασμό και είναι καλά καταρτισμένοι», όλα τα παιδιά στο Δημοτικό σχολείο, στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, θα έχουν την ευκαιρία να μάθουν από παρόμοιους εκπαιδευτικούς πολλά και να αποκτήσουν τον ίδιο ενθουσιασμό, την ίδια αγάπη για την μελλοντική τους εργασία, πράγμα πολύ σημαντικό.

Οποιαδήποτε κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση είναι φανερό πως περικλείει τη δυνατότητα για την ποιοτική βελτίωση της εκπαίδευσης που θα παρέχεται στα σχολεία μας.

Και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και στις Φιλοσοφικές Σχολές αλλά και στη Φυσικομαθηματική Σχολή, θα έπρεπε να καλυτερεύσουν οι τρόποι επιλογής των μελλοντικών εκπαιδευτικών. Όσοι δεν θα διδάξουν είναι χωριστή ομάδα, που γι' αυτήν δεν μπορούμε να μιλήσουμε από έλλειψη χώρου. Θα πρέπει όμως να ακολουθήσουν το δικό τους τα δρόμο.

Υπάρχουν δυσκολίες ώσπου να φτάσει κανείς σε ένα σωστό σύστημα επιλογής πολλές και εδώ πρέπει ασφαλώς να τονιστούν οι δυσκολίες αυτές. Αλλά κανένα πρόβλημα δεν είναι άλυτο. Θα έπρεπε να επανεξεταστεί το σύστημα επιλογής, και να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που αυτή τη στιγμή αγνοούνται ή είναι δύσκολο να γίνουν πραγματικότητα, να εφαρμοστούν.

Ο νέος άνθρωπος που φιλοδοξεί να διαλέξει το επάγγελμα του δασκάλου και του καθηγητή πρέπει να προσπαθήσει να αποκτήσει εμπειρίες, από τη ζωή στη σχολική τάξη. Νομίζω ότι πρέπει να του δίνεται η ευκαιρία να συνεργαστεί με το διδακτικό προσωπικό ενός σχολείου, για να βοηθηθεί με αυτό τον τρόπο στην εκλογή της καριέρας του. Όσοι από τους σπουδαστές πάλι πρόκειται να παρακολουθήσουν ένα μάθημα διδακτικής, πρέπει, αν τούτο είναι δυνατό, να αποκτήσουν διδακτικές εμπειρίες πριν παρακολουθήσουν το μάθημα αυτό. Οι γνώσεις που τους δίνονται καταντούν καθαρά θεωρητικές και σχεδόν άχρηστες, αν αποχτιούνται μακριά από τα σχολεία.

\* \*

Θα μπορούσαμε, στο σημείο αυτό, να βάλουμε ορισμένα κριτήρια και να καταλήξουμε σε συγκεκριμένες προτάσεις:

1. Η μόρφωση και η προχωρημένη ανώτατη μόρφωση του μελλοντικού εκπαιδευτικού θα πρέπει να γίνεται σε πανεπιστημιακό επίπεδο, όσο αφορά τα μαθήματα που παρακολουθεί. Μέσα σε μια μελλοντική Σχολή Παιδαγωγικής, τουλάχιστο δυο χρόνια σπουδών πρέπει να αφιερωθούν στα μαθήματα που θα διδάξει ο μελλοντικός εκπαιδευτικός στο σχολείο που θα εργαστεί. Εκείνος που θα διδάξει στο Δημοτικό Σχολείο πρέπει να ετοιμαστεί για ένα πλατύ χώρο γνώσεων μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου αυτού. Όποιος θα διδάξει στη Μέση Εκπαίδευση πρέπει, τα πρώτα δυο χρόνια των σπουδών του, να γίνει ειδικός σε ένα ή δυο μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος στη Μέση Εκπαίδευση (για παράδειγμα: να ειδικευθεί στα φιλολογικά μαθήματα, π.χ. αρχαία Ελληνικά και Νέα, ή Ιστορία και Λατινικά). Η ειδίκευση αυτή, πιστεύω πως θα ετοιμάσει εκπαιδευτικούς που θα έχουν εμπιστοσύνη στις γνώσεις τους, και θα έχουν αναπτύξει τις προσωπικές ικανότητες και τον ενθουσιασμό που χρειάζεται, για να ικανοποιήσουν και τους πιο απαιτητικούς μαθητές. Χρειάζεται επίσης να προσεχθεί το εξής: η προετοιμασία για τη διδασκαλία των μαθημάτων αυτών,

στο Δημοτικό ή στο Γυμνάσιο και Λύκειο, πρέπει να προσαρμόζει το περιεχόμενο του μαθήματος στην ηλικία και το πνευματικό επίπεδο των παιδιών και εφήβων και η μέθοδος διδασκαλίας να είναι εκσυγχρονισμένη και ανάλογη με την πρόοδο που στο μεταξύ έχει γίνει σε διεθνές επίπεδο, δηλ. να συμβαδίζει χέρι με χέρι με τα αντίστοιχα ξένα επιτεύγματα.

2. Χωρίς βέβαια να γνωρίζεις το τι θα διδάξεις δεν φτάνει να κατέχεις το πώς θα το διδάξεις. Πέρα όμως από αυτήν την άποψη, που όλοι τη δεχόμαστε, υπάρχει το αντικειμενικό γεγονός πως υπάρχουν και ειδικές επί μέρους μέθοδοι για τη διδασκαλία ενός συγκεκριμένου μαθήματος, με ορισμένης ηλικίας μαθητές (π.χ. στη διδασκαλία της Μουσικής). Στην πραγματικότητα υπάρχει ξεχωριστή μέθοδος διδασκαλίας για κάθε διαφορετική ύλη και έχει ξεπεραστεί πια η άποψη για την ύπαρξη της Γενικής Διδακτικής όλων των μαθημάτων. Σε μερικά μάλιστα μαθήματα (π.χ. τη διδασκαλία ενός νεοέλληνα ποιητή) ο καθηγητής υποχρεώνεται από τα πράγματα να δημιουργήσει την προσωπική του ερμηνεία και διδασκαλία, αν θέλει το μάθημα να είναι ενδιαφέρον και σχετικά πρωτότυπο. Κάτω όμως απ' όλες τις συνθήκες (και στις παιδαγωγικές Ακαδημίες και στα Πανεπιστήμια) ο τελειόφοιτος πρέπει να είναι σε θέση να διδάξει άριστα τη νεοελληνική γλώσσα στους μαθητές του γιατί σ' αυτήν θα αποκτήσουν τις απαραίτητες δυνατότητες για να εκφράσουν δημιουργικά τη σκέψη τους, με σαφήνεια και καθαρότητα και στον προφορικό και στον γραφτό λόγο.

3. Αν δεχθούμε ότι η ειδική διδακτική κάθε μαθήματος διαφέρει από κύριο μάθημα σε κύριο μάθημα — και ότι αυτού του γεγονότος πρέπει να αποκτήσει πραχτική και άμεση εμπειρία και ο δάσκαλος και ο μελλοντικός καθηγητής, τότε οι γνώσεις τους αυτές καλό είναι να συνδυάζονται με πραχτική εμπειρία, όπως ετόνισα παραπάνω και όπως γίνεται σε όλα τα πολιτισμένα Ευρωπαϊκά κράτη. Ο μελλοντικός εκπαιδευτικός πρέπει να συνεργάζεται με πεπειραμένους συναδέλφους του, που θα τον καθοδηγούν στην απόκτηση αυτής της εμπειρίας μέσα στο σχολείο. Πιο απλά: πρέπει να διδάξει ο ίδιος μια τάξη, για τρεις με έξι μήνες, συνεργαζόμενος με μεγαλύτερο έμπειρο συνάδελφό του και η δουλειά του αυτή να βαθμολογηθεί με τις ανάλογες μονάδες μάθησης, σύμφωνα με την απόδοση και την επίδοσή του. Τούτο μπορεί να ρυθμιστεί τοπικά, σε κάθε νομό, στις αρμόδιες επιθεωρήσεις. Για να επιτύχει όμως αυτή η ιδέα, θα πρέπει το Υπουργείο Παιδείας να αναλάβει μαζί με το Κ.Ε.Μ.Ε. την εφαρμογή αυτού του προγράμματος σε μικρή κλίμακα και μέσα σε τρεις μονάχα Γενικές Επιθεωρήσεις. Έτσι θα υπάρξει ο απαραίτητος χρόνος για την αξιολόγηση του πειράματος και για τη λύση των πραχτικών δυσκολιών που θα παρουσιαστούν.



Έτσι θα εξασφαλιστεί και η επιτυχία, η πραχτική εφαρμογή της προτεινόμενης λύσης, και σε μεγαλύτερη, αργότερα, πανελλήνια κλίμακα.

\* \* \*

Στην εργασία αυτή εξήγησα στην αρχή την κοινωνική άποψη για το τι είναι ο εκπαιδευτικός περιγράφοντας δυο αντίθετες εικόνες —εκείνον που διαθέτει προσωπικότητα καλά προσαρμοσμένη στη ζωή του σχολείου και το επάγγελμά του— και το αντίθετο. Μετά τα υποθετικά αυτά παραδείγματα μίλησα για δυο μικρο-ομάδες έξω από το φάσμα αυτό —τους πρωτοπόρους φιλόσοφους και παιδαγωγούς και εκείνους που πρέπει να το εγκαταλείψουν για να αναζητήσουν κάπου αλλού τον δρόμο τους, και την προσωπική τους ευτυχία.

Κατόπιν ανέφερα τις απόψεις του Bernard Shaw για το ίδιο πρόβλημα και διαφώνησα με την κλίμακα αξιών που μας υποβάλλει, τονίζοντας ότι η σειρά αξιολόγησης που θα μπορούσα να δεχθώ είναι πρώτα ο Δάσκαλος και ύστερα όλοι οι άλλοι.

Στα στατιστικά στοιχεία από την ελληνική πραγματικότητα ετόνισα κυρίως πως ο συνολικός αριθμός των εκπαιδευτικών μας, που ανέρχεται σε 64.000 περίπου, είναι ο βασικός παράγοντας για την ποιότητα της εκπαίδευσης που δίνεται, και πως γι' αυτόν τον λόγο ο εκπαιδευτικός, και σαν άνθρωπος, θα πρέπει να συγκεντρώσει την προσοχή και την φροντίδα όλων.

Μετά αναφέρθηκα στην αύξηση των καθηκόντων του εκπαιδευτικού, των απαιτήσεων που έχει από αυτόν η Πολιτεία, οι γονείς και οι μαθητές και επεσήμανα το γεγονός πως οι σχέσεις ανάμεσα στις ανθρώπινες αυτές ομάδες συχνά χαρακτηρίζονται από το αίσθημα της καταπίεσης, της αγωνίας και, πότε-πότε, του άγχους.

Στο πρόβλημα της επιλογής των εκπαιδευτικών ετόνισα πως ο μελλοντικός εκπαιδευτικός εκτός από τις ικανότητες και την έφεση για την επιστήμη, χρειάζεται να έχει ιδιαίτερη κλίση και αγάπη στο επάγγελμα αυτό και ιδιαίτερη έφεση για τη διδασκαλία γνώσεων στα παιδιά. Το κριτήριο της μετάδοσης γνώσεων ή της εμπέδωσης δεξιοτήτων είναι σημαντικό και έρχεται στο προσκήνιο κυρίως γιατί ο αριθμός των εκπαιδευομένων στη χώρα μας φτάνει τα 1.644.974 άτομα, δηλ. περίπου το ένα έκτο του συνολικού πληθυσμού.

Μετά συζητήθηκε λεπτομερειακά το πρόβλημα της επιλογής των εκπαιδευτικών και τα κριτήρια και μέσα που διαθέτουμε σήμερα τονίστηκαν οι δυσκολίες του προβλήματος και προτάθηκαν πιθανές βελτιώσεις — όπως π.χ. η συνέντευξη με τον υποψήφιο εκπαιδευτικό, και άλλες ιδέες.

Στο θέμα της εκπαίδευσης των μελλοντικών εκπαιδευτικών τονίστηκε

με έμφαση η ανάγκη για θεωρητική κατάρτιση και πραχτική εξάσκηση, μέσα στα σχολεία. Η πρόταση αυτή ξαναγύρισε στα τελικά συμπεράσματα παίρνοντας πιο συγκεκριμένη μορφή. Εδώ και προωθήθηκαν δυο διαφορετικά κριτήρια για την αξιολόγηση, το «ζύγισμα» της επιτυχίας των σχολείων, τα παρακάτω:

Μας ενδιαφέρει η ομοιομορφία ή η διαφορά όταν φροντίζουμε τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών; Κάθε άποψη αντιπροσωπεύει διαφορετική φιλοσοφία της αγωγής και βέβαια η απάντηση δεν είναι δυνατό να μας δοθεί έτοιμη. Είναι προσωπική αλλά και υπεύθυνη επιλογή του κάθε εκπαιδευτικού.

Στη συνέχεια, αφού υποθέσαμε ότι έχει λυθεί (με τον α ή β τρόπο) το πρόβλημα της επιλογής των πιο κατάλληλων για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού φτάσαμε στο επόμενο πρόβλημα, που δεν είναι παρά το πώς θα τους εκπαιδύσουμε. Εδώ, ανάμεσα σ' άλλα, τονίστηκε πως, σημασία έχουν και οι ειδικές σπουδές αλλά μεγάλο ρόλο παίζουν η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας που διαθέτει ο υποψήφιος εκπαιδευτικός, η συναίσθηση των καθηκόντων του προς τους μαθητές του και το κοινωνικό σύνολο. Και η διδασκαλία ακόμα ενός μαθήματος περνάει μέσα από την προσωπικότητα εκείνου που το διδάσκει.

Κατόπιν διαπιστώθηκε πως συνήθως υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα μαθήματα που διδάσκεται ο μελλοντικός εκπαιδευτικός και σε κείνα που θα του ζητήσουν να διδάξει όπως και στην ανάγκη να αναπτύξει κοινωνική δράση, συνεργαζόμενος με τους γονείς και το κοινωνικό περίγυρο για να επιτύχει στην εργασία του, και για να είναι η κοινωνική προσφορά του σημαντική.

Τονίστηκε επίσης το γεγονός πως η προσωπικότητα ενός καθηγητή επηρεάζει σημαντικά την στάση των μαθητών του απέναντι στο μάθημα που διδάσκει, ή και προς ένα ολόκληρο τομέα της επιστήμης. — Και βέβαια, αισιοδοξώ πως, αν η μεγάλη πλειοψηφία των μελλοντικών εκπαιδευτικών διαθέτει ενθουσιασμό και ζήλο, και βγει από τα Πανεπιστήμια και τις Παιδαγωγικές σχολές καλά καταρτισμένη, τότε όλα τα παιδιά, και τώρα και στο μέλλον, θα έχουν την ευκαιρία να μορφωθούν σύμφωνα με τις ικανότητές τους. Και θα γίνει πιθανότατα πραγματικότητα, αυτό που σνομάσαμε στην αρχή της εργασίας αυτής, ποιοτική βελτίωση της εκπαίδευσης.

Γιατί η ποιοτική βελτίωση στην εκπαίδευση είναι δυνατό να γίνει σε μεγάλο βαθμό από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς που όχι μόνο έχουν α-

φιερώνει τη ζωή τους σ' αυτή την υπόθεση, αλλά καθημερινά αναλίσκονται σ' αυτή την ιδέα —προσφέροντας ο,τι καλύτερο έχουν.\*

Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ-ΝΟΥΑΡΟΣ

---

\* Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που δημοσιεύτηκαν στο μεταξύ (Δες Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Στατιστική της Εκπαίδευσης: 1979/80, Αθήναι, 1983) ο συνολικός αριθμός εκπαιδευτικών που μας ενδιαφέρει γιατί, σε αυτούς οφειλόταν ή θα οφείλεται, τώρα ή μελλοντικά, οποιαδήποτε ποιοτική καλυτέρευση της Παιδείας στη χώρα μας, είναι:

Νηπιαγωγοί	6.227
Δάσκαλοι	36.246
Καθηγητές στα Γυμνάσια	17.614
Καθηγητές στα Λύκεια	11.079
Παν/κοί διδάσκαλοι	6.183
	<hr/>
Σύνολο	77.349

Παρατηρεί κανείς εδώ μια αύξηση 13.362 εκπαιδευτικών μέσα σε ένα χρόνο, φαινόμενο κατά τη γνώμη μου, αρκετά αισιόδοξο.